Jaakko Belt

Suuren laman aikaan kirjoittamassaan esseessä ”Economic Possibilities for Our Grandchildren” John Maynard Keynes (1883–1946) puhalsi eloa hiipuvaan tulevaisuudenuskoon. Maailmantalouden taantuma, poikkeuksellisen korkea työttömyys ja talouspolitiikan virheet eivät antaneet aihetta antautua ”taloudelliselle pessimismille”. Synkistä suhdannenäkymistä huolimatta Keynes katseli kehityksen suuntaa pitkällä aikavälillä: elintaso nousee, talous kasvaa ja hyvinvointi lisääntyy. Talouden taantuma ei estänyt häntä hahmottelemasta yhteiskuntaa, jossa askeleittain vapaudutaan kuormittavan työn ikeestä, ”rahan rakkaudesta” ja taloudellisesta välttämättömyydestä. Keynes otaksui, että hänen kuvaamansa ’talouden ongelman’ ratkaisuun kuluu kenties vuosisata, kenties kauemmin. Ennen pitkää koittaa kuitenkin niin moraalisesti, yhteiskunnallisesti kuin elämäntaitojen kultivoinnillekin otollisempi aika, jolloin taas ”arvostetaan päämääriä enemmän kuin keinoja ja hyvää enemmän kuin hyödyllistä”.[1]

Optimisminsa lujikkeeksi Keynes varoitteli kahdenlaisen aikalaispessimismin vaaroista. Vallankumoukselliset pessimistit näkevät vallitsevan tilanteen niin huonona, että ainoa ratkaisu on väkivaltainen murros. Taantumukselliset pessimistit puolestaan pitävät taloudellista ja sosiaalista tasapainoa niin hauraana, ettei riskialttiisiin yhteiskunnallisiin kokeiluihin kannata lähteä. Keynesin ajatuskulkua jatkaakseni kummatkin erehtyvät, mutta päinvastaisista syistä. Ensin mainitut tavoittelevat muutosta kertarysäyksellä, jälkimmäiset eivät näe edes asteittaisen edistyksen mahdollisuutta.

Keynes saattoi kuitata oman aikansa ongelmat teknologian ja elintason liian nopean kehityksen aiheuttamina ”kasvukipuina”, talouden siirtymäkauden vaatimana sopeutumisena. Ainakin mielikuvissa nyky-Euroopan riesana ovat sitä vastoin ”vanhuuden vaivat”, Keynesin vertausta edelleen lainatakseni. Viime vuosina on annettu loputtomasti diagnooseja: instituutioiden valuviat, finanssisääntelyn epäonnistuminen, kroonistuva velkaongelma, kangistuva kilpailukyky, hevoskuurien komplikaatiot, korkea työttömyys, heikko kokonaiskysyntä, poliittinen päättämättömyys, sosiaaliset ongelmat ja rapistuva hyvinvointivaltio.

Keynes pelkäsi pessimismin johtavan siihen, ettei markkinatalouden lupausta varallisuuden luomisesta ja köyhyyden poistamisesta lunasteta. Sodasta toipuvan ja

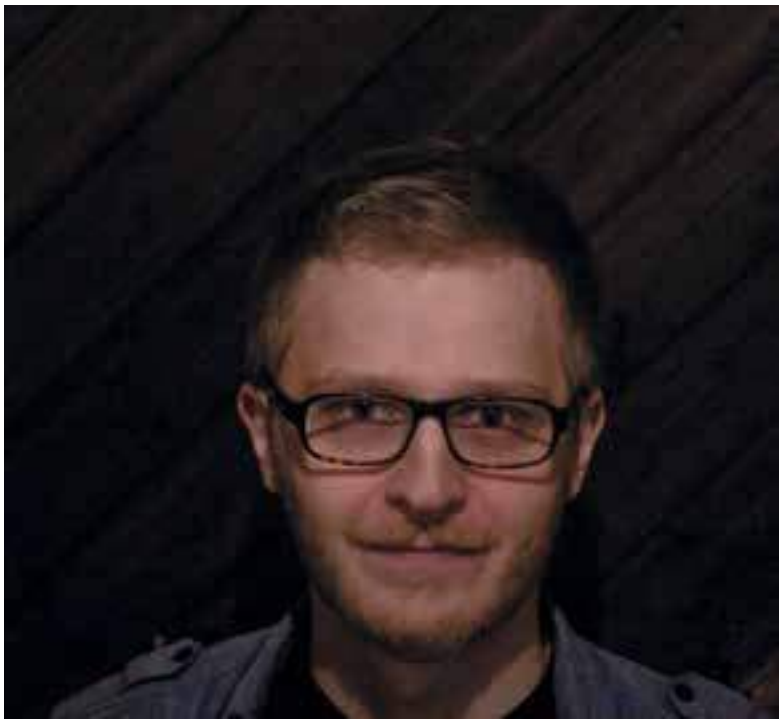

Valokuva: Antti Salminen

sotaa pelkäävän 1930-luvun yhteiskunnallisessa tilanteessa Keynes ymmärrettävästi väisteli sekä ristiriitojen kärjistämisen että tekemättä jättämisen karikoita. Tämän päivän talouspessimismi on sen sijaan kapitalismin kultakauden ohittaneen ajan illuusiottomuutta: talouden vakaus, jatkuva kasvu ja tuloerojen kaventuminen näyttää päättyneen. Talouselämän perusvirettä sävyttää näköalattomuus: ainakin lähitulevaisuudessa on odotettavissa menetettyjä ikäluokkia, kituuttavaa kasvua ja voimistuvaa eriarvoistumista

Keynesin utopian lastenlasten sijaan nyt elää ensimmäinen sukupolvi, joka ei usko koskaan saavuttavansa vanhempiensa vaurautta ja elintasoa.

*

Pariisin kauppakorkeakoulun taloustieteen professorin Thomas Pikettyn (s. 1971) *magnum opuksen* eng-

lanninnos *Capital in the Twenty-First Century* (2014) otettiin keväällä vastaan kiitoksin, jos kiistelyinkin. Berliinin muurin murtumisen '89-sukupolvea edustavan ranskalaisen taloustieteilijän varovainen optimismi sopii pessimistisen ajan pirtaan.

Teoksen sanoma on suoraviivainen. Massiiviseen historialliseen aineistoon tukeutuen Piketty esittää, että pääomien tuotolla on taipumus ylittää kansantulon ja palkkojen kasvuvauhti. Tämän takia tulo- ja varallisuuserot jatkavat kasvuaan eli varallisuus kasautuu nyt ja tulevaisuudessa yhä harvempien käsiin. Sen seurauksena perimisen merkitys korostuu, pääomatulojen varassa elävien ja huippujohtajien luokka voimistuu, työntekijöiden palkkakehitys laahaa perässä ja "meritokraattinen" demokratia rapistuu.

Tapaustutkimuksellisten ansioitten ohella Pikettyn vetovoima on kyvyssä paikantaa ajan henki yhteen ilmiöön ja antaa sille käsitteellinen, empiirinen ja normatiivinen tulkinta. Siinä missä esimerkiksi antropologi David Graeber osui kriisiajan hermoon velan syntyhistoriaan pureutuvalla teoksellaan *Debt. The First 5 000 Years* (2012), Piketty nostaa julkisen keskustelun ytimeen tuloja varallisuuserojen historiallisen kehityksen. Nobelpalkittu emeritusprofessori Robert M. Solow (s. 1924) tiivistää Pikettyn kuvaaman dynamiikan toteavasti sanapariin "rikkaat rikastuvat"[2].

Teoksen perusteellisesti argumentoitu mutta pelkistetty viesti herättää toivoa patistamalla toimintaan. Varallisuuden keskittymisen itseään ruokkivaa kierrettä on demokraattisesti suitsittava, jos eriarvoistuminen halutaan pysäyttää odotettavissa olevan hitaan talouskasvun aikana. Ratkaisuehdotukseksi kirjassa tarjoillaan ennen muuta globaalia progressiivista varallisuusveroa, joka voitaisiin ensin ottaa käyttöön EU-tasolla. Toisin kuin Keynesin kahden sortin pessimistit, Piketty välttää sekä järjestelmän romahduttamisen että ennallaan säilyttämisen yhtä lailla koruttomat tulevaisuudenkuvat. Samalla hän myös ottaa etäisyyttä antikapitalistiseen retoriikkaan ja globalisaation vastustajiin.

*

Empiirisen datan lisäksi julkisuudessa on taitettu peistä Pikettyn politiikkasuosituksista. Ensi silmäyksellä ranskalaisen optimismi tiivistyykin juuri kansainväliseen varallisuusveroon. Ehdotus jakaa teoksen tieteellistä arvoa ylistävienkin keskustelijoiden mielipiteitä. Rintamalinjat ovat vähemmän yllättäviä. Markkinaliberaalina tunnettu Aalto-yliopiston professori Paul Lillrank näkee Pikettyn verohahmotelman ajatuskokeen kaltaisena "hyödyllisenä utopiana", joka on kuitenkin mahdoton toteuttaa. Puoluevasemmistolainen maailmanpolitiikan professori Heikki Patomäki puolestaan pitää sitä toteutuskelpoisena "konkreettisena utopiana", lähitulevaisuuden poliittisena tavoitteena.[3]

Pikettyn normatiivinen panos talousajatteluun ei kuitenkaan pelkisty tähän tai tuohon yksittäiseen veromalliin. Kirjassaan ja esiintymisissään hän myös määrittelee uudelleen taloustieteen omakuvaa ja taloustieteilijöiden vastuuta julkisina intellektuelleina. Pikettylle taloustiede on yksi yhteiskuntatieteistä, jonka rajapintana ja keskustelukumppaneina ovat (talous)historia, sosiologia, antropologia ja filosofia. Taloustieteilijän tulee lopulta vakuuttaa kollegoidensa ja lähialojen edustajien rinnalla myös viestimet ja kansalaiset.

Tilastollisten ja matemaattisten menetelmien lisäksi Piketty sitoutuu perinteisen poliittisen taloustieteen hyveisiin: hän pohtii, mitä pitäisi tehdä ja millainen on oikeudenmukainen yhteiskunta merkityksellisenä päämääränä. Tutkimusmottonsa ja *egáliten* ihanteensa Piketty ammentaa näyttävästi suoraan Ranskan vallankumouksen ihmisoikeuksien julistuksesta: "Yhteiskunnalliset erot eivät saa pohjautua muuhun kuin yhteishyötyyn."[4]

Pikettyn rakentamalla yleisintellektuellin tyypillä on talouskeskustelussa tilausta ja paikkansa. Viesti- ja sanavalmiin poikkitieteellisen intellektuellin auraa pönkittää pariisilainen viehtymys oman maan profeettoihin: nuori maestro kun pokkana kertoo ihailevansa Claude Lévi-Straussin ja Pierre Bourdieun kaltaisia ranskalaisteoreetikkoja enemmän kuin oman alansa oppi-isiään.

Kansalaisuuden, demokraattisen debatin ja yhteisen edun painottamisella on Pikettylle kulttuuriylpeyttä perustavampikin motiivi. Julkinen keskustelu nimittäin haastaa välineellisen käsityksen taloudesta ja kapean näkemyksen taloustieteestä muusta yhteiskunnasta erillisenä oppialana. Pikettyn pyrkimyksenä on tuoda päämäärien pohdinta takaisin talouskeskusteluun tässä ja nyt:

> "Nähdäkseni on harhaanjohtavaa uskotella, että tieteentekijä ja kansalainen eläisivät erillisissä moraalisissa maailmoissa – että yksi olisi kiinnostunut keinoista ja toinen päämääristä. Vaikka tällainen kanta on varsin ymmärrettävä, se vaikuttaa minusta pohjimmaltaan vaaralliselta."[5]

Viitteet & Kirjallisuus

1 John Maynard Keynes, Economic Possibilities for Our Grandchildren. Teoksessa *Essays in Persuasion.* Norton, New York 1963, 358–373. Keynesin talousteorian normatiivisesta taustasta ks. myös Teppo Eskelinen, J. M. Keynes, taloustieteen identiteetti ja moraaliteoria. *Tiede & Edistys* 1/14, 34–46.

2 Thomas Piketty Is Right. Everything You Need to Know About 'Capital in the Twenty-First Century'. *New Republic* 22.4.2014. Verkossa: http://www.newrepublic.com/article/117429/capital-twenty-first-century-thomas-piketty-reviewed

3 Lillrank ja Patomäki keskustelivat aiheesta Ylen Aamu-tv:ssä 4.6.2014.

4 Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistus (La déclaration des droits de l'homme et du citoyen de 1789). Suom. Jarkko S. Tuusvuori. *niin & näin* 3/13, verkkoekstrat: http://netn.fi/node/5291

5 Thomas Piketty, *Capital in the Twenty-First Century* (Le Capital au XXIe siècle, 2013). Käänt. Arhur Goldhammer. The Belknap Press, Cambridge, Mass. 2014, 574.